

ТИПОЛОГІЯ РОЗВИТКУ КОМПОЗИЦІЇ РОЗПЛАНУВАННЯ ІСТОРИЧНИХ МІСТ В ПРОСТОРИ ТА ЧАСІ

Розгляд історичних етапів еволюції міст дає змогу виділити вагомі періоди містобудівного розвитку та об'єднати їх за типами підходів, що базуються на спільних структурованих комплексах заходів у розвитку міських ансамблів в певний часовий період. У дослідженні виявляється більш різноманітні та неоднорідні процеси у містобудуванні, що зумовлені значним пришвидшенням темпів розвитку міст, а також динамікою зміни факторів та умов формування середовища. Виділення типології розвитку композиції розпланування дає підґрунтя для подальшого глибинного розуміння процесів перетворення історичної структури міст, її адаптації до сучасних функціональних та планувальних потреб, а також лягає в основу формування подальших містобудівних рішень високого рівня. Теоретичною базою для виділення даних типів розвитку композиції стали дослідження таких науковців, як К. Роу, Ф. Коеттера, Гутнова О. Е., Лежави І. Г., Мамакова М. В., Коротун І. В., Тімохіна В. О., Шебек Н. М., Глазичева В. Л., Кодіна В. О.

Дослідження теоретичних напрацювань та графо-аналітичне дослідження динаміки зміни міського розпланування вітчизняних та іноземних історичних міст дало змогу виділити п'ять типологічних груп у двох спрямуваннях, що описують основні шляхи розвитку композиції.

Першим напрямом є виділення початкової структури композиції міського розпланування, до якого належать групування за типом центру композиції та за геометрією композиційної структури. При розгляді початкової композиційної структури за типом центру композиції міста можна виділити моноцентричну та поліцентричну моделі, що визначаються кількістю, характером розташування та взаємодії міських домінант та вісей. За геометрією можна виділити лінійну, радіальну та вільну композиційні структури, що зумовлюються геометричними характеристиками ключових містобудівних елементів.

Другий напрям включає у себе три типологічні групи за характером розвитку композиційної структури міського розпланування: за типами центрів композиції, за динамікою змін геометрії композиційної структури міста та за типом розвитку містобудівного ансамблю. Ці групи визначаються рівнями розгляду характерних змін та їх динаміки в структурі історично складеного міського розпланування. За розвитком типів центрів композиції виділяються чотири ключові групи, такі як стала моноцентрична, що характеризується незмінним композиційним центром; стала поліцентрична, для якої притаманне стійких характер рівнозначного розвитку кількох центрів композиції; змінна моноцентрична, що

утворюється шляхом зсунення доміантної ролі утвореного центру чи злиття ядер поліцентричної композиції в єдину систему; змінна поліцентрична модель характеризується видозміною початково поліцентричної композиції чи розвитком додаткових ядер у моноцентричній структурі. Типологію розвитку композиції міського розпланування за динамікою змін геометрії композиційної структури можна розділити на сталу, що характеризується збереженням та відтворенням композиційної структури, змінну, які притаманно докорінне перетворення початкових характеристик, та комбіновану геометрію, що одночасно містить елементи як сталого так і змінного розвитку. Останньою групою є виділення типу розвитку містобудівного ансамблю, що зумовлюється визначенням характерних ознак динаміки змін композиційних особливостей розпланування. До неї відносяться консервація, якій притаманне збереження композиційних принципів формування середовища; синтез, що характеризується зміною принципів формування структури розпланування на основі перетворення початкових ознак; мутація композиції, що зумовлена докорінною видозміною певних елементів композиційної структури та їх перетворення на основі інших ознак; перебудова композиції, яка окреслюється повною зміною напрямку розвитку композиційної структури та засад формування середовища.

Виділення даних груп розвитку композиції розпланування історичних міст надає змогу комплексно розглядати процес перетворення різних типів містобудівних структур в просторі та часі та забезпечити глибинне розуміння взаємозв'язків у їх спадковому розвитку. Ця типологія стає підґрунтям для структурованого підходу до прогнозування характеру подальших містобудівних рішень та утворення єдиної системи проведення аналізу просторово-часового розвитку композиції міського розпланування.